

Co je přesně vzato předmětem naší diskuse o existenci

Stanislav Sousedík

Universita Karlova, Praha

Považuji právě probíhající diskusi o existenci pro svou osobu za zajímavou a inspirující. Záleží mi proto na tom, abychom v ní pro množství nadhozených otázek neztratili červenou nit a nenechali ji rozpliznout. Nejvhodnějším nástrojem k dosažení toho cíle se mi zdá, budeme-li si občas připomínat, oč v ní vlastně běží či čeho se týká. Jen tak dokážeme rozlišit podstatné otázky, které řešíme, od nepodstatných (třeba o sobě velmi zajímavých) odboček. Pokusím se o to napoprvé sám.

Diskuse se týká především otázky, zda lze predikát existence vypovídat s užítkem i o individuích. Na způsobu, jímž bude zodpovězena tato otázka, závisí řešení druhé otázky, zda mohou být některá individua kontingentní. Bylo, myslím, dosaženo dohody v tom, že Frege, jehož Dialog s Pünjerem dal k diskusi podnět, nepopírá, že existenci lze predikovat o individuích, ale popírá, že ji lze o nich predikovat *s užítkem*. Je totiž přesvědčen, že by taková predikace nepřinášela žádnou informaci, protože by se v ní tvrdilo pouze to, co se již stejně předem předpokládá.

Protože v naší diskusi vystupují jako obhájce teze, že existenci vypovídat o individuích *s užítkem* lze, uvedl jsem na obhajobu své teze, že někdy uvažujeme o univerzech existenčně nehomogenních a zastával jsem tezi, že připustí-li se taková univerza (uvedl jsem dva příklady), je třeba připustit, že predikovat existenci o individuích může nějakou informaci přinášet. Připustit existenčně nehomogenní univerza však předpokládá, že vedle individuí, jež existují reálně, se připustí i existence individuí, která existují jinak než reálně (tj. intencionálně). Zda taková jsoucna – nazýváme je „fiktivní“ – vskutku existují, vyvolalo však pochybnosti.

Podnět k pochybnostem o existenci fiktivních individuí dal logický systém, tzv. TIL-ka, v jejímž rámci se existence fiktivních jsoucnen nepripouští. Prof. P. Materna přesvědčivě ukázal, jak se lze v rámci TILky

vyrovnat s (podle jeho mínění) domnělou existencí fiktivních individuí, a také příspěvky jiného stoupence TILky, doc. J. Raclavského jdou podobným směrem. V té souvislosti bych rád zdůraznil, že TILka jako taková není předmětem naší diskuse: patří do ní pouze, pokud přináší nějaké *argumenty proti* existenci fiktivních individuí. Takové argumenty však nelze hledat „uvnitř“ TILky: TILka totiž zřejmě není logická soustava, v jejímž rámci by se k popření existence fiktivních individuí teprve dospívalo. Je to soustava, která naopak neexistenci fiktivních individuí již předem (abych tak řekl „a priori“) předpokládá. A právě tento apriorní, vně TILky vzniklý předpoklad, *a pouze on*, je předmětem sporu. Zabývat se tímto předmětem je ovšem práce svou povahou filosofická, nikoli odborně logická (tj. nejedná se o nějaký technický detail v rámci TILky).

Po těchto úvodních poznámkách bych rád po řadě odpověděl svým oponentům, a nejprve prof. P. Maternovi.

1 Odpověď prof. Maternovi

Maternova replika¹ sestává ze tří částí. První je nadepsaná: „*Ještě jednou: výrazy jazyka nemluví o jednotlivinách*“.

Nejsem si zcela jist, zda se mi podařilo pochopit zcela přesně Maternův zde obsažený výklad, ale zdá se mi, že neobsahuje žádný závažný argument ve prospěch teze, o jejíž důkaz jsem ho žádal, totiž že „*jestliže se ve větě (typu ‚hodinky Pavla Tichého jsou vyrobeny ve Švýcarsku‘) mluví o konkrétním hmotném tělesu, pak této větě nelze bez znalosti, o které konkrétní těleso se jedná, rozumět*“. Jsem proto nadále přesvědčen, že větě o Tichého hodinkách rozumím a že je v ní řeč o určitém, jediném hmotném předmětu, který Tichému v určité době náležel. Na tom podle mého mínění nic nemění, že na základě výrazu „hodinky Pavla Tichého“ nemohu rozhodnout, které z hodinek, které přicházejí v úvahu, to „konkrétně“ jsou. Je-li však uvedená věta pravdivá, vím, že tyto hodinky v době, kdy byla věta pronesena existovaly, a znám metody, jak tyto hodinky, pokud nyní ještě existují, identifikovat. Podobně k tomu, abych mohl mluvit o „nejstarším obyvateli dnešní Varšavy“ nepotřebuji, aby mi byla dotyčná osoba osobně představena a já ji v tomto smyslu „znal“. Jestliže Jerzy Kochanowski, sociální pracovník varšavského magistrátu, jenž nejstaršího obyvatele Varšavy osobně

---

¹ Materna (2011).

zná, řekne ve Varšavě: „nejstarší obyvatel Varšavy je stoletý“ a já, který nejstaršího obyvatele Varšavy nikdy neviděl, řeknu v Praze zároveň: „nejstarší obyvatel Varšavy je stoletý“, pak Jerzy ve Varšavě a já v Praze mluvíme oba zřejmě o téže jednotlivé osobě. Sám Tichý ve své známé stati o individuích a jejich rolích připouští, že zde (ovšem prý jen „na první pohled“) nejde o problém. A proč tedy, když to „na první pohled“ problém není, se to „na druhý pohled“ v problém pojednou promění? To zdůvodňuje Tichý různými úvahami, jejichž společným rysem je, že vycházejí z neprůhledného výše uvedeného předpokladu, že *jestliže se v uvedené větě mluví o konkrétním hmotném tělesu, pak této větě nelze bez znalosti, o které těleso se jedná, rozumět*. Tento předpoklad však ani není bezprostředně evidentní ani nebyl prokázán.

Těším se samozřejmě na Maternovu odpověď, ale myslím zároveň, že filosofický rozhovor je zdařilý nejen, přesvědčí-li jeden účastník druhého (zkušenost učí, že k tomu dochází zřídka), ale úspěchem je i to, dojde-li k vzájemnému vyjasnění stanovisek. Mám dojem, toho jsme snad dosáhli.

Vraťme se však nyní ještě k mé tezi o intencionálních individuích. Předpokládejme, že čteme báji, v níž se říká, že „nejmladší jednorožec si zlomil nohu“. Je to v rámci báje pravda? Samozřejmě, jestliže se to v báji jako pravda uvádí. A samozřejmě to není pravda, uvádí-li se to v báji jako nepravda (tvrdí-li to v oné báji např. zlý kouzelník, jemuž báje přisuzuje úmysl tou větou někoho oklamat).

Uvádí-li se však v báji věta „nejmladší jednorožec si zlomil nohu“ jako pravdivá, pak v báji existuje nejmladší jednorožec se zlomenou nohou. Neexistuje tam samozřejmě reálně, nýbrž nějak jinak, „intencionálně“. Tolik k mému stanovisku.

V první části své repliky Materna ještě poznamenává, že nerozumí mému tvrzení, že intenze (chápeme-li je jako funkce), lze připustit nejvýš v oblasti matematiky (kde je stoupenci TILky považují – právem – za zbytečné, ale nikoli v oblasti materiálních individuí. Pokud chce Materna či nějaký jiný čtenář rozumět mému tvrzení, prosím, aby věnoval pozornost mému v tomto časopisu před lety zveřejněnému článku: Poznámky k některým ontologickým a sémantickým předpokladům TILky.² Nemyslím si však, že by byl právě nyní vhodný okamžik odbočovat k tam rozvinuté problematice.

---

² Sousedík (2003).

Druhá část Maternovy repliky je nazvána prostě „Fiktivní individua“. Materna v ní vybízí mě i jiné ke studiu Tichého teorie o tomto námětu vyložené v jeho knize o Fregovi. Omlouvám se, že tomuto vybidnutí v tomto okamžiku nevyhovím a v diskusi o Tichého teorii nebudu pokračovat. Tato teorie není hlavním námětem naší diskuse, jejím námětem v této její fázi je, zda existují fiktivní individua. K té věci však Tichého TILka nemá mnoho co povědět, protože se jedná o logickou teorii koncipovanou na předem zaujatém stanovisku, že tomu tak není. Tichého nauka o fiktivních individuích je pokusem ukázat, jak je možno se v rámci TILky vyrovnat s obtížemi, které jsou se zaujetím takového stanoviska spojeny. To pro mne není nyní zajímavé, protože obhajují teorii, v jejímž rámci podobné obtíže vůbec nevznikají.

K oběma již uvedeným částem své repliky připojuje Materna ještě závěrečnou poznámku, v níž formuluje následující tvrzení: „*Jestliže Bůh existuje, pak materiální objekty existují kontingentně*“. Zde by bylo dobré vědět, v jakém vztahu jsou podle Materny materiální objekty k holým individuům. Zahrnuje-li každý materiální objekt nejméně jedno holé individuum, pak snad ale ty materiální objekty veskrze kontingentní nejsou? V tom případě by ale bylo třeba popřít konsekvent Maternovy implikace a použít modus tollens!

Ale to vše jen na okraj, leží to mimo rámec toho, o čem nyní v naší diskusi jde.

2 Odpověď doc. Raclavskému

J. Raclavský je podobně jako prof. Materna stoupencem TILky a usiluje ji prohloubit tam, kde se domnívá, že je toho zapotřebí.³

V naší diskusi, jak jsem již naznačil, nejde však o imanentní problémy TILky, nýbrž o intencionální individua. Taková individua Raclavský jako věrný interpret Tichého nepřipouští, přináší nicméně k řešení jejich problematiky některé zajímavé podněty. S úmyslem vysvětlit jádro své (resp. Tichého) koncepce nás vybízí, abychom si představili, že čteme román začínající slovy např. „Kiliniki je veliká“. V rámci Tichého systému máme, podle Raclavského čtyři možnosti jak významu slova „Kiliniki“, jež jsme dosud nikdy neslyšeli, rozumět. Může to být 1) trivializace individua, 2) trivializace individuového úřadu, 3) individuo-

---

³ Raclavský (2011).

vá proměnná, 4) nic. Protože přijatelná je prý jen možnost 3), Raclavský se k ní přiklání a vysvětluje v dalším, jak jí rozumět.

Co k tomu říci? Domnívám se, že Raclavského úvahy vycházejí z neúplné disjunkce, protože bez (věcného⁴) odůvodnění opomíjí možnost, že „Kiliniki“ označuje nějaké intencionální individuum. Jenže právě o toto, zda můžeme připustit ontologii, v níž se vyskytují intencionální resp. fiktivní individua, v naší diskusi právě jde!

Pokouším se proto hájit tuto pátou, Raclavským pominutou možnost, jak rozumět slovu „Kiliniki“. Načrtnu tentokrát ale jen zběžně, jak se ze svého stanoviska dívám na příklad, jehož pomocí Raclavský objasňuje své stanovisko.

Předpokládejme tedy, že chceme číst určitý román. Začneme poctivě předmluvou, v níž autor mimo jiné prohlašuje, že „všechny v románu vystupující osoby jsou zcela vymyšlené a jejich případná podobnost s osobami skutečně žijícími je zcela nezamýšlená“ a vezmeme v souvislosti s tím na vědomí, že osoby, o nichž budeme číst, nejsou nějaká individua vyskytující se v aktuálním světě, nýbrž že jsou to individua autorem vymyšlená („fiktivní“). Zapamatujeme si to a začneme číst vlastní román, jehož první věta zní např.: „Kiliniki je vysoká“. Víme nyní, že Kiliniki je konkrétní, ač romanopisec *dosud* nedostatečně popsané, fiktivní individuum, a to individuum vysoké. Nevíme tedy *dosud*, míní-li autor názvem „Kiliniki“ nějakou např. sopku či dívku vysoké postavy. Víme, že autor tomuto individuu připsal v románu řadu vlastností, s nimiž nás bude v průběhu četby postupně seznamovat. A to ovšem neznamená, že Kiliniki znamená něco libovolného: je to v rámci románu od začátku do konce individuum s určitými vlastnostmi, my jen dokud román nedočteme, nevíme, které všechny vlastnosti to (kromě výšky) jsou. Právě proto čteme se zájmem dál a autor nás postupně seznamuje s vlastnostmi a vztahy, jimž Kiliniki obdařil (dobrý autor tradičního románového žánru nás s nimi seznamuje tak, že v nás vytváří zvědavost, napětí, soucítění atd.).

Z uvedeného příkladu je patrné, čím se liší pojetí, které zastávám, od Raclavského. Prosim doc. Raclavského, aby mi prominul, že s ním nyní nebudu dále rozmlouvat o podrobnostech jeho a Tichého teorie fiktivních jsoucen. Pro naši diskusi jsou podle mého mínění zajímavé nyní pouze filosofické předpoklady Tichého teorie. Tichého teorie může být

---

⁴ Za věcné odůvodnění nemohu považovat, když Raclavský své stanovisko odůvodňuje pouze tím, že tak učí Pavel Tichý.

i zcela konzistentní, a přece nepřijatelná, vychází-li z neevidentních a nedostatečně zdůvodněných filosofických předpokladů.

*Katedra filosofie
Katolická teologická fakulta
Universita Karlova
Thákurova 3
160 00 Praha 6
Česká republika
sousedik.s@volny.cz*

LITERATURA

- SOUSEDÍK S. (2003): Poznámka k některým ontologickým a sémantickým předpokladům TIL-ky. *Organon F* 10, č. 3, 312-315.
- MATERNA P. (2011): Odpověď prof. Sousedíkovi. *Organon F* 18, č. 1, 69-71.
- RACLAVSKÝ J. (2011): Sémantika jmen ve fikci: obhajoba a rozvinutí Tichého koncepte. *Organon F* 18, č. 1, 72-83.